

ACC. N:R. M10910: 1-32.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Wihlborg Larsson
 Härad: N. Åbo Adress: Ebbarp, Perstorp
 Socken: Perstorp Berättat av: olika meddelare
 Uppteckningsår: 1948 Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Jordbruket under förra seklet.	s. 1-9.
Boskapskötseln.	s. 10-18.
Handslörd.	s. 19-25.
Träskning och sädesrensning.	s. 26-32.

Jordbruket under förra seklet.

Vid skiftet som här företogs under 1830-talet och som i huvudsak var avslutat 1838, uppdelades såväl åkerjord som skogsmark. Hemmanens storlek varierade något, de flesta voro på $\frac{3}{4}$ och $\frac{1}{2}$ mantal. Åkerjorden bestod av mager, delvis gusblandad matjord på moränbalken. Endast höglänta områden voro odlade. Sänkmarkerna utmed åarna kallades mader, de voro bebrukade med stänggräs, som skördades till hä. Vågras gräsvallar i åkerjorden förekom ej.

Detta förhållande kvarstod till fram. mot 1880-talet, vid vilken tid stora kanaliseringar i åarna började företagas, varefter sänkmarkerna dränerades och uppodlades. Intill denna tid var åker-

jorden av ringa omfattning. För att skaffa potatis till brännvinsbrännningen företogs vedtjebruk i utmarkerna.

Åkrarna brukades i fyrschift, detta innebar att fjärdedelen av åkrarna på varje hemman ärligen låg i träda, såg fanns å ett schift, havre å ett och potatis å ett. I träden såddes såg på hösten, efter sågen kom potatisen och efter denna havren. Naturlig gödset lades till såg och potatis.

För jordens bearbetning användes redskap av trä. Flåsarna bestod av trä med pinnar av avenbok. Set fanns dock på 1880 sådarna med pinnar av järn. Plogen var av trä med ett skär, som hade en järnskodd kant. Efterhand tillverkades plogvälsen även av järn.

Ett åder bestod helt av trä, med undantag för bilden, som var av järn. Stidets olika delar voro: åstäng, åläp, sulan och stäcken. Åder med två stäcken föckom åven. Redskapen tillverkades vanligen hemma på varje bondgård, med undantag för järndelarna som gjordes av smeden. Vanligen var bonden själva eller någon dräng, släjd-kunnig. Det fanns också ambulande personer, som tillverkade redskap åt den ene, än hos den andre bonden. På gårdar av $\frac{1}{2}$ mantal, fanns i regel ett par dragare, vanligen oxar, å $\frac{1}{3}$ mant. fanns två par dragare, ett par oxar och ett par hästar. Torparna använde sina kor som dragare. Oxarna draga med ak. av trä. Ett ak

bestod av en mot vardera ändan, något
kruvig stång, från denna gingo jämbått-
stänger till hornen. Thring hören låga-
ringar av läder eller sydda remmar,
som kallades "hornbaggas". Från ocket
ledde en stång av trä, tisteltrå, till
redskapet. Vid lättare hörlor drago
oxarna med hornen, vid tyngre tyck-
te ocket mot manken. Såsom kommer
adstävret att "lägga manken till" då
något särskilt tungt skall utträttas.
För att få en ungefärlig bild av den
tidens åkerbruk, måste man följa
arbetstempona till de olika grädorna.
Träden å vilken rågen skulle sås,
bestod av föregående års havreåker.
Den harvades flera gånger under som-
marens lopp, för att få bukt med ogräset.

I början av september utkördes gödseln som nedplöjdes. Därefter harvades till jordem var lucken. Rågen såddes och harvades ner. Åkern tilltygktes med en vält av trä, s. k. "stumla". Efter rågen plöjdes åkern och ärt därpå sattes potatis. Man harvade plöjningen och körde fåror med ärdet, i dem lades gödsel och sätt potatis. Vedmyllningen skedde med ärdet. Efter potatisplöjningen harvades fältet och fick ligga över vintern. På våren ärades och harvades, samt såddes havre. Efter havregröden kom så trädan igen. Under den tiden voro våra vanliga gräsrotter okända. Kåller och timotej ha tillkommit senare. Som konstgödsel då icke fanns, måste all naturlig gödsel tillvaratagas omsorgsfullt.

Därför uppsamlades stundom spillning
på de platser å betesmarkerna där korna
stodo vid mjölkningen. Till stö i ladugår-
darna användes halm, dock sparsamt.
Ty det var nästan alltid ont om foder.

För att förbättra åkrarna föiekom stun-
dom bränning av ris och kvistar, som
uppsamlats å betesmarkerna. Som i
regel endast högländ jord var odlad, före-
kom icke mycket dikning. Det var
på åkrar av markens beskaffenhet
och något sankt läge, som dikades.

Dikena gjordes så att de följde slutt-
ningarna. Varvid föiekommande vat-
tenådror avströas. I åkrarna fylldes
dikena till en tredjedel med runda
björkskallar eller enis, varpå lades
jordtårer med grästida nedåt, se-

dam fylldes gropen med jord. Man
sade, att man "lade igen gropen". I
stenbundna åkrar lades sten i diket botten
i stället för stenar och ris. Stenen
slogs i skärvor, som sattes på kant, över
dessa lades flata stenar. Det förekom
även en sorts brodäncing, där två
rader stenar sattes vid diket botten-
sidan och som täcktes med däckstenar.
På så sätt bildades en röfainig ränna
för vattnets avledande. Dikens som
blevo stående öppna förekommo i mäs-
sar i ågaskiften och utmed vägar.
Dikningsarbetet utfördes vanligen av
bonden och hans drängar. Det förekom
även att personer åtog sig dikning
på ackord, eller som det då kallades på
"beting". Priset räknades då pr famn

och kunde varieras efter jordens beskaf-
fenhet. De redskap, som användes vid
dikning, voro spader och skyfflar so-
väl med järnbeining, samt järnstänger
av fyrkantig modell. Ända längre till-
baka skall ha använts stänger av ek.
Sådana odlades blevo täckdikena
lagda, som ovan omtalats, med slanos
i botten, det finns fortfarande så-
dana diken som tjäntgöra som vatten-
ledare, fast de flesta ersatts med regel-
röschäncing. Madernas uppodlande
belgde en stor tilläknning av åkerareblen.
I samtliga fall blev den mer än tredubblad.
Flora kom därför att odlas i större
mängder än andra sädestlag. Vidare
tillkommo gräsvallen av odlad gräs.
De naturliga slåtterängarna försvunno ja.

I och med brännvinsbrännningens uppr-
höjande tog svedjebruket slut. Potatis-
odlingen fick därför mindre omfattning.
Huvudvikten lades på mjölkproduktionen
och mejeriindustrin kom igång.

Man kan säga att slutet av 1800-talet
medförde en fullständig omvandling
av jordbrukets karaktär.

De gamla torpen försvann, en
ny tid med rationellare drift höll sitt
intåg. Redskapen blevo helt av järn
och maskiner till sådd och skörd
började användas. Tivverligen var det
många av de äldre som skakade på
huvudet åt nymodigheterna, men så
småningom fingo även de erkänna
att det nya var bättre och mera lönan-
de.

Boskapskötsel under 1800 talet.

Gen boskap, som hölls på bondehem-
manen i denna trakt, var fram till
1800 talet av den gamla svenska röd-
brakiga rasen. På ett hemman av
omkring 20 tunnland åkerjord fanns
i regel upp till 15 nötkreatur. Såras
var ett 10 tal mjölkkor. På hemman
med särskilt bra gräsbete kunde djur-
antalet vara större. Man räknade
vanligen med höskörens storlek, hur
många djur som kunde vinterfödas.
På höskörden svag, såldes flera djur
på hösten än ejest.

Av mjölkens fett, grädden, könnades
smör i hemmen. Smöret såldes mestadels
i Åby, något också vid Ljungbyhed.
under de tiden på året då regementena

oro förlagda där. Smöret bars dit av
gunnor, som hade detta som ett gke.
Under den tid boskapen betade ute,
var deras betesplats utmärkena. På äk-
sarna betades ej. Utmärkena voro dels
fjungbeourna, dels fläckvis beourna
med wildgräs. Sådana gräsfläckar bet-
lades "gröningar". De funnos på sådana
ställen där bok hade vuxit och
sedan huggits. Tidare fanns bete i
här och ängsmäden, detta var e-
neltid av sämre beskaffenhet, det var
staugräs, och dit gick inte boskapen, förän
belet på gröningarna abetats.

Utmärkena, som före skiftet hade
 varit gemensamma, blevo delade
 så att varje hemman hade sin del.
 Som dessa inhägnades, upphörde

den vallning av boskapen, som följt
ägt rum. Betesmarken betades sam-
tidigt av såväl mjölkkor, som ungdjur.
Fären släpptes efter dessa på bete, de
kunde beta närmare marken och kunde
därför föda sig, där nätkreaturen redan
hade tagit det längsta gräset.

Fantigen släpptes boskapen på bete
i början av maj och fick gå ut till
och med oktober, vid blid väderlek
skundom in i november. För att kom-
ma till betesmarkerna med djuren,
varo på de ställen där markerna lågo
långt från gårdarna, s. k. fågator in-
hågnade utmed vägarna. Detta för
att djuren ej skulle hindra körandet
på vägarna eller säka ut för någon
olycka, om de kom i vägen för skjutsor.

Dragarna betade vanligen ej å utmar-
kerna, utan närmare gårdens, i s. b.
hagen. En hage var ett oupplodt
område nära intill åkrarna. Det om-
gärdades med stängsel. På samma gård
kunde finnas två eller tre hagen av
10 å 12 tunnland vardera. Som här stän-
digt betades hindrades uppkomsten av
träd. Med äng menade man ett i
regel ganska slätt område sankmark.
Fäse gård hade efter skiftet sina ängs-
marker hägnade med diken och gädes-
gårdar. Sen tidens höar voro mycket
mindre än nutida. Färgen var stundom
helt röd, stundom med vita teckningar.
Man skildre på dragiga, hjälmiga och
grimmiga djur. Hornen voro långa
och upprättstående. Färgen spelade

en viss roll vid namngivningen. Lå-
dana namn som Draga, Hjälma, Guim-
ma, Blomma och Rosta, Litja och Stjerna
voro vanliga. Mjölkeskastningen pr ko
var ringa jämförd med nutida. 10 à 15 liter
om dagen kunde en nykalvad ko giva.
Priserna på djuren voro icke heller höga.
Under mitten av 1800 talet kunde kon
köpas för 20 kr pr st. Mot slutet av år-
hundradet kunde priset på ett god ko bli 100 kr.
Vid mjölkningen satt man på en tre-
bent pall. Mjölkningsen utfördes uteslu-
tande av kvinnfolken. Värket som
användes var en stäva av trä, "mjölksgilla".
Det ansågs fördelaktigt om korna kalva-
de på våren, enär betet gav mera mjölk
än det släva stauhöet under vinter-
utfodringen. Kalvorna frugo aldrig dia.

De gaves mjölk i en stäva eller en träspann.
I fädkuset stodo djuren bundna öfver
vintern. Å det fanns små fönstergluggar
med glasutor. En dör fanns mot gårds-
planen, en mot baksidan till göddel-
högen och en till foderladen. Öfver i
denna reos högt från "stänget" eller
"gällen" som var ovanför djuren.

Tranna stodo bundna med huvudena
mot ena väggen. I denna fanns i äldre
hus genomborade hål var bindslena,
vidjan eller järmlänkar löpte och fästas-
des på utsidan med en träbit eller
järnstem. Träklave var fästad om
kans hals. På 1890 talet började
klaver av järn att användas. Orarna
voro bundna på samma sätt. Endast
om uppfödning av draxor förekom

hålls dessa under uppväxeltiden, då de kallades "manar" i ett särskilt uttryck i ladugården, "manset" en benämning som stundom användes om hela stallet. Fäsen hade en kätte i fähuset där de gingo lösa. För hänsen hade man sittplatser i stallet, s. k. "vagle". För att laga loss det å "gällen" härt packade höet användes "hökrakar". Dessa voro avslänga med hullingar försedda järnbitar, som voro apterade på trästänger. Flammen träs till hackelse i s. k. skärkistor. Dessa liknade en hackelsemaskin, men något svänghjul fanns ej, kniven var meterlång och decimeterbred, den var fästad i nedre ändan och hade i övre ändan ett handtag. Lööfoden

användes endast till fäen. Fäntom hö och halm fodrades korna med dränk, samt under graviditetsperioden något havremjöl. Den boskap som göddes till slakt erhöll också mjöl. Under lockar då grödan var tvag, räckte stundom icke träpodiet till, då högs gung som nödfoder. Djuren fingo vatten två gånger om dagen. På somliga ställen bars vattnet in i stallet med träspannar och kopparkittlar, på andra släpptes djuren ut till bunnan och fingo dricka ur en träsa, som bestod av en utskad stock. Under betesgången var en av korna, vanligen den älska försedd med skälla här kallad "bjälla." Den ko kallades därför "bjällekön." Trots att den vidskrepelse, varmed

folket förs var uppfyllt, berättas
här icke om några särskilda cere-
monier vid beskapens släppande på
bete, eller vid deras intagning. Säernat
då djur voro tjuka vidtogt vissa så-
dana, varvid säkerhet med diöelsträck
spelade en stor roll. För att hindra
djur som voro "vängvande" d. v. s.
sådana som gärna hoppade över gär-
desgårdar, hängdes en bräda framför
huvudet på djuret. En sådan bräda
kallades "fjel". På 1890 talet började
nya djurraser komma i bruk. För-
skilda kreaturshandlare reske omkring
och sålde samt bytade djur med bön-
derna, både i hemmen och på mark-
naderna. De nya djuren voro större
och hade större aktsektningsförmåga.

Handsläjd.

Handsläjd bedröas för i stor omfattning. Det var mest kvinnfolken som tillverkade varor för försäljning. Av de handarbeten som männen utförde kan nämnas bindning av riskastar, som lassades på hästskjutor och kördes ut på skänks slättbygden för försäljning. Men som numera är helt bortlagt samt korvflätning av enkorvar till potatis, något som ännu utföres av några stycken. Korvarna, rymmande en halv hektoliter vardera, lastas nu på bilar och saluföras dels genom att köra från gård till gård, dels på torgdagarna i Thänes slöve samhällen. En man som för var känd för sina tillverkningar av goda licskaff Anders Falke

i Tostarp i Perstors förs. är sedan flera
år död och denna tillverkning har ingen
sedan fortsatt. En person som för
brukade tillverka rättfällor av ståltråd
har flyttat från orten. Den slöjd som
för tysselsatte de flesta var svarandet
av lekaker av trä. Svarostolen trampar-
det av arbetaren bjälva och i det spar-
samma skenet av en liten fotogenlampa
utfördes under långa vinterkvällen de
mest konstliga lekaker, samt andra
varer som bystall, fotografieringar, o.d.
De gamla svararna äro nu döda och
de som fortfarande ägna sig åt detta
yrke använda eldurna svarostolar.
Tillverkningen försäljes genom en stöve-
industri, som bjälva tillverka svarade
artiklar i stål och trä. För såldes dylika

alsten genom gårdshandel. Stundom
var det tvånadne tjälv, som draga om-
kring i bygderna och tälde sina alsten.
Under den lågkonjunktursperiod, som
följde på 1920 talet, efter första världskri-
get, voro en del tillverkare av gipstolar.
Dessa upphörde dock ganska snart, då
arbetslösheten började vika.
De kvinnliga hemslöjderna, som
varit de mest betydande, voro för-
beredning av ull och stumpstickning
för hand, samt vävning i vävstolar.
Förhållanden av 1900 talet var vävning till
avsaken, mycket utbredd, i varje hem
fanns en vävstol och i den satt det
alltid något kvinnfolk, och arbetade.
Garnet vanligen bomullsgarn, inköptes
från någon garnaffär och av detta

Tillverkades olika slag av textilier, såsom
borddukar, servetter, handdukar, näs-
dukar, fäkläden, huvuddukar, draperier,
brickband och gardiner. Samliga av de
som vävde reste omkring i städerna
och sålde sina tillverkningar, andra
lämnade sina varor till försäljare
som bedrev gädfauhandeln. Under
en lång tid var s. k. konströnad på
modet. Tillverkningen av denna var
en invecklad procedur, med många
skeft som drogs upp med tråden
över en rad listor och fästades med
knappar i ett ställverk. Denna art
av vävnad är numera bortlagd.

Täorning har under många år varit
av mycket mindre omfång än förr.
Numera ha dock ett antal västolar

Äter bäjor komma i gång. Detta dock,
mestadels för vävning till eget behov.
Tämnaderna äro gamla allmogemön-
ster som äter tagas upp. Lärskilde
vöskurser ha på somliga håll hållits,
vilka besökt av elever även från denna
socken. En sak som numera allt-
mera vinner terräng är vävning av
mönstrade kasmattor i sadengång.
Lärderna vävas såväl till de egna hem-
men, som till assalu. Odling av lin
som förut var allmänt, för tillverk-
ning av linnkläder är för länge sedan
bortlagt. Dock har någon nu väjat
väva av linnan, vilket köpes.
De västolar som här använts ha
 varit av olika typer och storlekar.
Serat olika huvuddelar ha dock

benligen haft samma benämningar:
Sidastryckena kallas "räcker", ett namn
som även använts om det värda tyget.
Mellan sidastryckena gå bommar, nä-
mast arbetaren sitter bröstbommen, även
vilken tyget löper till "tygsvoen" på
vilket det uppullas. Längst tillbaka
sitter "garnsvoen" runt denna ligger
"varpen" d. v. s. det garn som bilda
sävningen. Denna löper genom båden
"selarna" och "skeden" som sitter fast
i det rätiga "slagbordet", vamed inslag
trådarna pressas fast. Genom tramp-
ning å pedalen, s. k. trampoer försedda
med snören till solohäpparna uppstår
"skälet". Inslaget är spolat på runda
spolar, som sitter i skyttlar, "skottor",
vilka stickas genom skälet. Spol-

ningen utfäres med en liten spelmaskin
av järn, som kan fastsättas i en bord-
skiva. Fän användes spinnspecken, som
för detta ändamål var försedd med en
spolstäng. Före garnets iättande i
västolen, den s. k. tvorningen, måste
det först "häras" på en "härstol" och
"vayras". Klänningen behövs icke mera
till vissa garnsorter, enär garnet är
uppspolat på stora rullar vid inköpet.
De gamla västolarna voro helt av
bak, de voro stora som små runn.
De behövde vara kraftiga för kunna
användas till vävning av badmal,
och verken. Numera äro västolarna
av bantä, mindre till storleken och
saga därför mindre utrymme.

Träskning och sädesrensning.

Träskningen började i gångna tiden, omedelbart efter sädens bägning, åtminstone vad sägen beträffar. Man behövde ju utsäde till höstsädden. Huruvida man med tilläggsplockningen var undanstökad. Man kan anse att träskningen därav begynte i början av november och borde vara avslutad i god tid före julstämman. Arbetet med träskningen utfördes i regel av gårdens eget folk, bondens söner, drängar och daglärare. Räckte inte dessa till ledjes arbetskraft. De som träskade erhöles en viss del av säden i arbetslön, såsom var sjätte tunnna eller var sjätte ligund. Detta kallades att "träska till pund". (Dialekt: "aska te pangs") Träskningen skedd i den tiden med slaga.

Den del av slagen (pläjeln) som man höll
med händerna kallades "handol", den som
slog mot råden, "slagel". De var sam-
manfästade med "pläjehermen" som bands
i slagalen med ålskinn och läpte runt
en nagel, slagen i ändan på handalen.
Handalen borde ha råden längd, att den
räckte träskaren till axeln. Den var av
säm eller lind. Slagalen var en fet
kortare än handalen och något tjockare,
den var smalast vid bindslet och grovare
nedåt, stundom försedd med en blumpr.
Den var av avenbok eller björk.
Träskningen började tidigt på morgonen
ofta vid 4 tiden. Man hängde en med
salgtjus försedd lykta på väggen eller i
ett snöre från taket och i dess sparsam-
ma sken pågick arbetet. Om en person

tröskade ensam bestod varje framlägg
av en halv trave (12 mekar). Om två
tröskade tillsammans var framlägget
en hel trave (24 mekar). Först lades två
mekar mitt på logen med topparna
mot varandra. Sedan lades de andra
mekarna med axändarna inåt ovanpå
dessa. Banden löstes vid läggningen.
Om två tröskade ihop, böjde trösk-
ningen så, att den ene slog ett slag
med slagan på den yttersta meken åt
vänster sida, sedan slog den andre
på samma mek. och så fortsatte man
tills man gått över alla mekarna.
Tröskningen skulle alltid gå i takt.
Det kändes på slagan när halmen var
var ren för sädeskam. Man fick dock
vända framlägget minst en gång, och

träska på båda sidor. Vändningen gick
så till, att man tog med slagan över
de mekar, stack ena benet under och
vände mekarna med en hastig manöver.
När framlägget var tillräckligt tröskat
tog man med händerna och skakade
halmen, samt band i hop den med
två smorda band av haln till "kippen".
De sex mekar blev det vantigen en klippa.
Stagnar, halnstubb o.d. rävsades i hop
med en handhögga och bars bort.
Tio å tolv travar kunde träska på
dag av två goda träskares. Så man
tröskat några travar fanns det ju
mycket sådeskom på logbalknen. Det
började kännas för tungt att slå. Man
risslade då dräsen (dräsen) med ett rissel
som träskaene höll mellan sig.

Rissel för två man bestod av en träram, där varje sida var tre alnar lång. Botten var av flätade klunna vidkvistar, på senare tid av stälträdsmät. Rissel för en man, var runt cirka en och en halv alm i diameter och bestod av en ring av tunna bakstivor samt botten av samma material som tvåmans. Lådorna rissel tillverkades av slöjdhunniga personer. Dräsen fördes till ett hörn av logen. Då man där hade en stor hög företogs rensning. Berrens försig gick på följande sätt: Logbotten sopades, springan i väggarna tätades med mossor eller säckväv, rensaren tog kastskovelns i händerna, förde den in i dräsen och kastade såden mot logens ena sida i en vid båg.

Kastskovel var helt av trä och gjord i ett enda sammanhängande stycke. För det en gammal man som utförde kastningen, satt han på huk eller på knä och hade en mindre skovel, som han höll med en hand. En halvdär från ena logväggen stod äppen, så att vinddraget kunde svepa över logen, kastningen skedde mot vinden och agnarna drevs av draget inåt logens mitt. Om säden innehöll ogräsfrö, vilket ofta var fallet, fick den sällas. Ett säll var betydligt mindre än ett emmansjssel, men liknade detta. Fast botten var så finmaskigt flätad att endast ogräsfrö föll igenom och sädeskornen stannade i sället. Förvingen av säden skedde på sluguloflen, där den utbreddes.

Ogräskräset brändes stundom eller kastades i betesmarken. Låden mättes i tunnor eller vägdes iispund. Rokastningen ju nek borde vara ett skälkund.

På 1820 talet började träskverk drivas med hästvandring komma i bruk på de släne bondeterrnanen. De älska verken var små slagverk som senare undanbrängdes av stiftverken. Av dessa fanns en typ, som kunde dragas för hand och som användes av småbrukare.

I början av 1900 talet komna ångträsken i bruk. Numera drivas träsken med traktoren och komma givetvis efter någon tid att drivas med elkraft. Ännu finns det någon som träsken såg med slaga, för att få raksträig hak till sak.